

DOI: 10.31648/kpp.9206

Liliana Ślizewska

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-4398-3006

lilianaslizewska@gmail.com

Skala problemu handlu dziećmi w Polsce na podstawie danych statystycznych

Definicja handlu ludźmi

Handel ludźmi jest przestępstwem występującym w większości państw na świecie. Ze względu na swój charakter prowadzi do naruszenia ludzkiej wolności oraz godności. Uregulowania przestępstwa handlu ludźmi zostały zawarte w wielu aktach prawa międzynarodowego. Do pierwszych z nich zaliczamy Międzynarodowe porozumienie podpisane 18 maja 1904 r. oraz Międzynarodową konwencję dotyczącą zwalczania handlu żywym towarem z dnia 4 maja 1910 r. W tym miejscu należy wspomnieć o jednym z najważniejszych dokumentów, zawierającym regulację w analizowanym zakresie. Mowa o Protokole o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, w którym zawarto pierwszą legalną definicję handlu ludźmi. Art. 3 dokumentu stanowi: „Handel ludźmi oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”¹.

¹Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 160).

W polskim porządku prawnym stosowano definicje zawarte w aktach międzynarodowych, co było spowodowane ratyfikacją przez Polskę tychże dokumentów². Jednak brak legalnej definicji w polskim ustawodawstwie spowodował trudności podczas stosowania przepisów prawa międzynarodowego. Dopiero 8 września 2010 r. wprowadzono do Kodeksu karnego legalną definicję handlu ludźmi³. Przed tą datą posługiwano się art. 253 tego kodeksu, który stwarzał wiele problemów w interpretacji. Zgodnie z art. 115 § 22 k.k. „handel ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: przemocy lub groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstępny, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsięwziętego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą, w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy”⁴.

Zjawisko handlu dziećmi

Proceder handlu dziećmi jest coraz częstszym zjawiskiem występującym w różnych państwach na świecie. Bez względu na to, jaką formę przybiera, zawsze jest związany z krzywdzeniem dziecka w sferze fizycznej, psychicznej oraz emocjonalnej⁵. Handel dziećmi może przybierać różne formy, np. żebractwo, seksbiznes, nielegalna adopcja. W proceder zwykle zaangażowanych jest wiele osób, a każda z nich nawiązuje z ofiarą szczególną więź opartą na zależności od osoby dorosłej⁶. W celu kontrolowania dziecka sprawcy posługują się przemocą, groźbą wyrządzenia krzywdy dziecku lub osobie jej najbliższej, zastraszaniem. Należy wspomnieć również o tym, że metody działań sprawców handlu dziećmi opierają się na manipulacji i oszustwie. Częstym schematem jest podawanie się za członka rodziny, by wzbudzić zaufanie dziecka.

Czynniki determinujące handel dziećmi można podzielić na trzy kategorie: 1) związane z rodziną, 2) społeczno-ekonomiczne, 3) związane z dzieckiem⁷. Do grupy przyczyn dotyczących sytuacji rodzinnej dziecka należą następujące okoliczności: niski poziom

²K. Liżyńska, A. Płońska, *Kilka refleksji nad definicją handlu ludźmi*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. LXXXV, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/117584/PDF/11_Lizyńska_K_Płonska_A_Kilka_refleksji_nad_definicją_handlu_ludźmi.pdf (dostęp: 9.12.2022).

³E. Zielińska, *Prawo karne*, [w:] A. Siemaszko (red.), *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, 2011, Lex.

⁴Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm.), dalej: k.k.

⁵K. Janoszka, *Dzieci jako ofiary handlu ludźmi*, Szczytno 2013, s. 28–29.

⁶Ibidem, s. 73–75.

⁷Fundacja Dzieci Niczyje, *Problem handlu ludźmi w Polsce i na świecie. Broszura informacyjna*, Warszawa 2011, s. 15.

edukacji w rodzinie, przemoc, uzależnienia, brak odpowiedniej opieki ze strony rodziców, powierzchowne relacje z opiekunami, trudna sytuacja materialna. Na handel dziećmi mają wpływ także czynniki społeczno-ekonomiczne, takie jak: ubóstwo, wykluczenie społeczne, bezrobocie, niski dostęp do edukacji, brak perspektyw, brak odpowiednio rozwiniętego systemu ochrony dzieci, konsumpcyjne podejście do życia. Do grupy okoliczności związanych z dzieckiem zaliczamy m.in. bezdomność, niepełnosprawność, braki w edukacji, uzależnienie od alkoholu/narkotyków, uleganie presji rówieśniczej, doświadczenie przemocy/wykorzystania, pobyt i ucieczki z placówek opiekuńczo-wychowawczych. Wszystkie zaprezentowane sytuacje bez wątpienia powodują oddalenie się dziecka od rodziców, a co za tym idzie – również częściowe zerwanie z nimi więzi. Prowadzi to do szybszego nawiązywania kontaktów z innymi osobami, które, z uwagi na sytuację życiową dziecka, wykorzystują je w przestępczym procederze.

Niewątpliwie handel dziećmi stanowi przejaw łamania praw człowieka⁸. W związku z tym w prawie międzynarodowym ustanowiono wiele aktów, których głównym celem jest zwalczanie tego procederu. Należą do nich: Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, Konwencja o prawach dziecka, Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, Konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego.

Aktem prawa międzynarodowego, który odgrywa dużą rolę w ochronie dzieci przed procederem handlu, jest Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, który został przyjęty 25 maja 2000 r. W dokumencie zawarto definicję handlu dziećmi, która charakteryzuje dany proceder jako „jakikolwiek działanie lub transakcję, w drodze której dziecko przekazywane jest przez jakąkolwiek osobę lub grupę osób innej osobie lub grupie za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek rekompensatą”⁹. W tymże protokole, poza główną definicją, zawarte są ponadto wyjaśnienia pojęć dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii. Jednak podstawę ochrony dzieci stanowi art. 3 protokołu, który zobowiązuje państwa-strony do objęcia swoim prawem działań opartych na „oferowaniu, dostarczaniu lub przyjęciu dziecka w jakikolwiek sposób, w celu jego seksualnego wykorzystania lub przekazania jego organów dla zysków lub angażowania dziecka do pracy przymusowej; nakłaniania w niewłaściwy sposób do udzielenia zgody na adopcję dziecka, z naruszeniem stosownych międzynarodowych instrumentów prawnych

⁸K. Liżyńska, A. Płońska, *Analiza obowiązujących w polskim prawie karnym unormowań dotyczących procederu handlu dziećmi*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2013, nr 3, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/rpeis/article/view/15707/15497> (dostęp: 9.12.2022).

⁹Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494).

dotyczących adopcji; oferowaniu, uzyskiwaniu, nabyciu lub dostarczeniu dziecka w celu prostytucji, produkcji, dystrybucji, rozpowszechnianiu, imporcie, eksporcie, oferowaniu, handlu lub posiadaniu dla wyżej wymienionych celów pornografii¹⁰.

W polskim ustawodawstwie przestępstwo handlu dziećmi nie zostało uregulowane w Kodeksie karnym¹¹. Ochrona dziecka zawiera się w znamionach przestępstwa z art. 189a k.k. Jednak coraz częściej pojawiają się postulaty wprowadzenia odrębnej regulacji prawnej w Kodeksie karnym. Jest to związane z faktem, że ofiarą procederu jest dziecko, które wobec popełnianego na nim przestępstwa jest bezbronne. Jak wspomniano wcześniej, handel dziećmi może przybrać różne formy, lecz każda z nich będzie ogromnie krzywdząca. Ponadto sprawcy posługują się zdecydowanie częściej niż w przypadku handlu na osobach dorosłych manipulacją oraz oszustwem. W kwestii wprowadzenia regulacji prawnej mającej na celu ochronę dziecka przed procederem handlu ludźmi nie bez znaczenia pozostają regulacje zawarte w ustawie zasadniczej – Konstytucji RP. Jej art. 72 ust. 1 stanowi o ochronie praw dziecka oraz gwarancji prawa do żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem oraz demoralizacją. Ponadto w ust. 2 danego przepisu ustawa zasadnicza zapewnia każdemu dziecku pozbawionemu opieki rodzicielskiej opiekę i pomoc władz publicznych.

W polskim porządku prawnym dzieci będące ofiarami handlu ludźmi chronione są przez art. 189a k.k. W podanym przepisie ustawodawca uprościł pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawców przestępstwa z art. 189a k.k. W przypadku pokrzywdzonych osób małoletnich do stwierdzenia przestępstwa z art. 189a k.k. nie jest potrzebne udowodnienie zastosowania środków czy też metod z art. 115 § 22 k.k.

Handel dziećmi w Polsce – dane statystyczne

Aby stwierdzić rozmiar zjawiska handlu dziećmi w Polsce, należy dokonać analizy danych statystycznych sporządzonych przez Komendę Główną Policji oraz Ministerstwo Sprawiedliwości w latach 2010–2021. W pierwszej kolejności zasadne jest przeprowadzenie analizy liczby postępowań wszczętych oraz przestępstw stwierdzonych. Ze względu na sposób gromadzenia danych, do 2012 r. informacje o kwalifikacji przestępstwa opierały się o katalog symboli cyfrowych zawartych w zarządzeniu nr 350 Komendanta Głównego Policji z dnia 1 lipca 2003 r. w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczość oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia z późniejszymi zmianami, gdzie niejednokrotnie pod jednym kodem statystycznym znajdował się cały artykuł z Kodeksu karnego wraz z wszystkimi paragrafami lub np. cała ustawa szczegółowa. Z tego powodu wyniki postępowań wszczętych oraz przestępstw stwierdzonych należało podzielić na dwa

¹⁰ Ibidem.

¹¹ K. Liżyńska, A. Płońska, op. cit.

okresy: 2010–2012 oraz 2013–2021. Dane za okres 2013–2021 gromadzone są w sposób bardziej szczegółowy, jeżeli chodzi o podział na poszczególne artykuły i paragrafy, zarówno z Kodeksu karnego, jak i ustaw szczegółowych.

W latach 2010–2021 liczba postępowań wszczętych utrzymywała się na dość podobnym poziomie. Najniższą liczbę odnotowano w 2011 r. (12), zaś najwyższą w 2018 r. (33). W przypadku przestępstw stwierdzonych ich liczba na przestrzeni 11 lat była dość zmienna. W 2011 r. odnotowano znaczący wzrost liczby przestępstw stwierdzonych (427). Latami, w których liczba przestępstw stwierdzonych była także wysoka, był odpowiednio rok 2013, jak również rok 2015. Najniższą liczbę odnotowano w 2016 r.

Tabela 1. Handel ludźmi art. 253 § 1 k.k. (od 2011 r. art. 189a k.k.)

Lata	Postępowania wszczęte	Przestępstwa stwierdzone	Pokrzywdzeni (ogółem)	Pokrzywdzeni małoletni
2010	15	36	24	0
2011	12	427	166	426
2012	26	61	114	0

Źródło: opracowane własne na podstawie danych statystycznych sporządzonych przez Komendę Główną Policji.

Tabela 2. Wyniki postępowań wszczętych oraz stwierdzonych w latach 2013–2021

Lata	Postępowania wszczęte				Przestępstwa stwierdzone			
	Art. 189a § 1 k.k.	Art. 189a § 2 k.k.	Art. 253 § 1 k.k.	Razem	Art. 189a § 1 k.k.	Art. 189a § 2 k.k.	Art. 253 § 1 k.k.	Razem
2013	26	1		27	98	1	1	100
2014	25	3		28	64			64
2015	29	1		30	101		4	105
2016	25	6		31	7	2		9
2017	20	7		27	83		2	85
2018	27	6		33	64	3		67
2019	11	5		16	25			25
2020	9	5		14	9	1		10
2021	12	9		21	7			7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych sporządzonych przez Komendę Główną Policji.

Kolejnym etapem analizy skali problemu handlu dziećmi w Polsce jest komentarz co do liczby pokrzywdzonych z uwzględnieniem osób małoletnich w latach 2010–2021. Największą liczbę osób pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi zaobserwowano w 2011 r. oraz w 2013 r., adekwatnie do najwyższej w tych latach liczby przestępstw stwierdzonych. Natomiast najmniej pokrzywdzonych przestępstwem było w latach 2016, 2020 i 2021. W przypadku osób niepełnoletnich, które stały się ofiarami przestępstwa,

liczba stanowi niewielki procent całościowej liczby pokrzywdzonych. Wyjątek odnotowano w 2011 r., w którym liczba pokrzywdzonych małoletnich osiągnęła 426 przypadków. W pozostałych latach liczba ta nie przekraczała 12 osób rocznie.

Tabela 3. Pokrzywdzeni przestępstwem handlu ludźmi w latach 2013–2021

Lata	Pokrzywdzeni ogółem				W tym niepełnoletni			
	Art. 189a § 1 k.k.	Art. 189a § 2 k.k.	Art. 253 § 1 k.k.	Razem	Art. 189a § 1 k.k.	Art. 189a § 2 k.k.	Art. 253 § 1 k.k.	Razem
2013	182	1	1	184	11	1	-	12
2014	52	-	-	52	1	-	-	1
2015	42	-	4	46	-	-	-	0
2016	9	-	-	9	3	-	-	3
2017	86	-	8	94	1	-	-	1
2018	64	-	-	64	2	-	-	2
2019	33	-	1	34	10	-	-	10
2020	10	-	-	10	-	-	-	0
2021	9	-	-	9	1	-	-	1

Źródło: Opracowane na podstawie danych statystycznych sporządzonych przez Komendę Główną Policji

Na podstawie danych statystycznych sporządzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości dokonano analizy liczby skazanych w I instancji oraz pokrzywdzonych z podziałem na płeć w latach 2016–2021. W latach 2016, 2019, 2021 odnotowano wzrost liczby skazanych na poziomie 31 przypadków rocznie, zaś najniższą liczbę zaobserwowano w 2017 r. (w danym roku w I instancji skazano 5 osób). Analizując dane dotyczące pokrzywdzonych pełnoletnich, można zauważyć, że częściej to mężczyźni padali ofiarami przestępstwa z art. 189a k.k. Wyjątek stanowił rok 2017, w którym odnotowano szczególnie niską liczbę pokrzywdzonych (2), którymi były wyłącznie kobiety. Na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, jak i danych statystycznych Komendy Głównej Policji można stwierdzić, że liczba pokrzywdzonych małoletnich przestępstwem handlu ludźmi stanowi niewielki procent całościowej liczby pokrzywdzonych. Jednak biorąc pod uwagę płeć osób małoletnich, to dziewczynki częściej stają się ofiarami handlu ludźmi. Można to uzasadnić faktem, że jedną z najczęstszych form handlu ludźmi jest wykorzystywanie w prostytucji oraz pornografii, a nie ulega wątpliwości, iż w tym środowisku największy popyt ukierunkowany jest na osoby płci żeńskiej. Nie wyklucza to oczywiście innych form, w których również pożądaną są dziewczynki.

Tabela 4. Skazani w I instancji oraz pokrzywdzeni – art. 189a k.k.
(w latach 2016–2021)

Rodzaje przestępstw	Skazani	Pokrzywdzeni				
		Małoletni			Kobiety	Mężczyźni
		Razem	Dziewczynki	Chłopcy		
2016						
Art. 189a § 1 k.k.	31	5	5	0	17	55
Art. 189a § 2 k.k.	0	0	0	0	0	0
2017						
Art. 189a § 1 k.k.	5	2	2	0	2	0
Art. 189a § 2 k.k.	1	1	1	0	0	0
2018						
Art. 189a § 1 k.k.	16	2	2	0	30	79
Art. 189a § 2 k.k.	1	0	0	0	0	0
2019						
Art. 189a § 1 k.k.	31	1	1	0	34	55
Art. 189a § 2 k.k.	0	0	0	0	0	0
2020						
Art. 189a § 1 k.k.	24	9	8	1	53	69
Art. 189a § 2 k.k.	0	0	0	0	0	0
2021						
Art. 189a § 1 k.k.	31	0	0	0	49	79
Art. 189a § 2 k.k.	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych sporządzonych przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Nielegalna adopcja a handel dziećmi

Podczas przedstawiania skali zjawiska handlu dziećmi w Polsce należy szczególną uwagę zwrócić na problem nielegalnej adopcji, która z biegiem czasu staje się zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. Organizowanie nielegalnej adopcji penalizowane jest przez art. 211a k.k. w rozdziale przestępstw przeciwko rodzinie i opiece¹². Przedmiotem ochrony w tym przypadku jest bez wątpienia dobro dziecka, a także proces przysposobienia zgodnie z przepisami prawa¹³. Organizowanie nielegalnej adopcji jako czynność sprawcza może przybierać różne formy, np. poszukiwanie matek biologicznych, naklanianie do oddania dziecka, załatwianie formalności. W praktyce jednak przepis ten nie jest często stosowany.

W mediach nierzadko zwracają uwagę doniesienia o matkach sprzedających swoje dziecko w zamian za mieszkanie czy też spore sumy pieniędzy. W Internecie nadzwyczaj często pojawiają się oferty sprzedaży lub kupna dzieci. Kobieta zachodzi w ciążę, zamieszcza ogłoszenie w Internecie o sprzedaży dziecka lub odpowiada na ogłoszenie o kupnie dziecka. Dlaczego to robi? Powodów jest wiele – trudna sytuacja materialna, bezrobocie, przemoc ze strony partnera lub jego brak, nieplanowana ciąża, zbyt młody wiek matki, obawa przed napiętnowaniem ze strony rodziny. Kobiety robią to także z powodów finansowych. Jedne traktują to jako stałe źródło dochodów, zaś inne jako jednorazową czynność, ponieważ np. w danym momencie potrzebują gotówki na zakup wymarzonego mieszkania. Kobiety podkreślają, że nie przywiązują się do dziecka, które w sobie noszą, traktują to jako pracę, jedna z kobiet określiła to w następujący sposób: „ Po prostu robię robotę i się rozchodzimy”¹⁴. To nadzwyczaj brutalny przykład zjawiska, które ma miejsce w Polsce.

Cały proces wygląda następująco. Kobieta po urodzeniu dziecka udaje się do urzędu stanu cywilnego. Podczas wizyty jako ojca podaje dane mężczyzny zainteresowanego kupnem. Następnie biologiczna matka dziecka zrzeka się władzy rodzicielskiej przed sądem rodzinnym. Po wyrażeniu zgody przez sąd opiekunem prawnym dziecka staje się ojciec dziecka, a jego partnerka po pewnym czasie przysposabia dziecko. Ostatecznie cała trójka staje się pełnoprawną rodziną.

Aby lepiej zrozumieć istotę omawianego zjawiska, należy przyjrzeć się powiązaniom handlu dziećmi i nielegalnej adopcji na przestrzeni lat, by w konsekwencji odpowiedzieć na pytanie, czy komercyjna adopcja stanowi naruszenie prawa?

¹²M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, *Analiza przepisów prawa definiujących i penalizujących handel dziećmi*, „Dziecko Krzywdzone” 2010, nr 4(33), <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/411> (dostęp: 13.06.2023).

¹³K. Liżyńska, A. Płońska, *Uwagi o sposobie ustawowego ujęcia przestępstwa zajmowania się organizowaniem adopcji wbrew przepisom ustawy (art. 211a Kodeksu karnego)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, R. LXXIII, z. 3, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/2776/1/15.%20KATARZYNA%20LI%20c5%bbY%c5%83SKA,%20ANNA%20P%c5%81O%c5%83SKA%20RPEiS%203-2011.pdf> (dostęp: 3.06.2023).

¹⁴Informacja zamieszczona na stronie internetowej: <https://wydarzenia.interia.pl/news-handel-dziecmi-w-polsce-jaka-jest-cena-rodzicielstwa,nId,5233633> (dostęp: 15.11.2022).

Do czasu nowelizacji Kodeksu karnego z 2010 r. handel ludźmi opierał się na działaniu sprawcy, które nie musiało prowadzić do wykorzystania ofiary¹⁵. Uznano zatem, że sprzedaż dziecka do adopcji będzie równoznaczna z przestępstwem handlu ludźmi. Zmiana w tym zakresie nastąpiła wraz z nowelizacją Kodeksu karnego z 2010 r. Od tego momentu handel ludźmi miał miejsce, gdy sprawca działał w celu eksploatacji ofiary. W związku z powyższym nie można było utożsamiać nielegalnej adopcji z handlem dziećmi.

Wspomniana zmiana w Kodeksie karnym spotkała się z negatywnym odbiorem wśród środowisk związanych z instytucjonalną procedurą adopcyjną. Zarzucały one, że nowelizacja doprowadzi do coraz częstszych sprzedaży dzieci przez matki, które będzie omijać odpowiedzialność karna, a takie sytuacje staną się po pewnym czasie normalne. Jednak taka ocena nie wydaje się być zasadna. Karanie za komercyjną adopcję tak jak za handel ludźmi nie miałyby nic wspólnego z racjonalnością prawa. Niezbyt właściwe byłoby pociągnięcie do odpowiedzialności karnej z art. 189a k.k. matki sprzedającej dziecko, która w takim przypadku potraktowana byłaby surowej niż osoby np. znęcające się nad dziećmi.

Kolejnym argumentem przemawiającym za wyodrębnieniem komercyjnej adopcji od handlu ludźmi jest fakt, iż adopcja przeprowadzana przez sąd rodzinny w pełni respektuje ochronę praw dziecka. Sądowa adopcja podlega kontroli ze strony sądu i nie może być nielegalna. Jednak przekazanie dziecka poza procedurą adopcyjną będzie wypełniało znamiona przestępstwa z art. 189a k.k. W związku z tym społeczna szkodliwość czynu jest zdecydowanie większa podczas sprzedaży dziecka w celu wykorzystania w prostytucji niż przy sprzedaży dziecka do adopcji. Obrót dzieckiem w celu eksploatacji lub poza kontrolą instytucjonalną będzie zawsze penalizowany przez art. 189a k.k.

Przechodząc do postawionego wcześniej pytania, czy komercyjna adopcja stanowi naruszenie prawa, należy odnieść się do orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który uznał, że „cel adopcji nadaje jej cechy działania pozytywnego, pożądanego społecznie, aprobowanego i zalecanego. Nie korzyść materialna, a cel przekazania dzieci w obrocie adopcyjnym przesądza o przestępczości czynu”¹⁶. Jest to stanowisko zgodne z Konwencją o prawach dziecka, bowiem art. 3 dokumentu stanowi, że „we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka”¹⁷. Także w Protokole fakultatywnym zawarto wzmiankę następującej treści: „Państwa-Strony zapewnią, że w traktowaniu przez system prawa karnego dzieci – ofiar przestępstw określonych

¹⁵ M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, op. cit.

¹⁶ Orzeczenie SA w Krakowie z 11 stycznia 1995 r., sygn. akt II Akz 480/94.

¹⁷ Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526).

niniejszym protokołem podstawowym celem będzie najlepiej pojęty interes dziecka¹⁸. Ponadto art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stanowi, że „we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka¹⁹. Biorąc pod uwagę zaprezentowane unormowania, można stwierdzić, że dobro dziecka stanowi priorytet podczas podejmowania decyzji przez organy władzy publicznej. Zatem wszelkie czynności podejmowane w interesie dziecka wyłączają możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej z art. 189a k.k.

Odnosząc się do kwestii korzyści majątkowej otrzymywanej podczas adopcji, ponownie należy dokonać analizy regulacji międzynarodowych. Według przepisów Konwencji o prawach dziecka „nielegalny obrót dzieckiem w celu oddania go do adopcji” należy uznać za przestępstwo²⁰. Ponadto w dokumencie zawarto wskazówkę dopuszczającą przekazanie korzyści majątkowej. Z analizy wynika, że nie może być ona „niestosowna”. Prowadzi to trudności w interpretacji tego sformułowania. Trudno jest określić, które czynności mogą być uznane za „stosowną”, a które za „niestosowną” korzyść majątkową. Zdecydowanie bardziej zasadnicze w tej kwestii są przepisy Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka, które uznają, że handlem dziećmi są „jakiegokolwiek działanie lub transakcję, w drodze której dziecko przekazywane jest przez jakąkolwiek osobę lub grupę osób innej osobie lub grupie za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek inną rekompensatą²¹”.

Należy mieć na uwadze, że wszystkie zaprezentowane regulacje prawne odnoszące się do otrzymywania korzyści majątkowej podczas procedury adopcyjnej zwrócone są do państw-stron aktów²². Są to zobowiązania nakazujące zwalczanie przekazywania dziecka motywowane otrzymaniem korzyści majątkowej. Kluczowy jest tu zatem aspekt motywu ukierunkowanego na otrzymanie korzyści majątkowej.

Podsumowując, komercyjna adopcja stanowi przestępstwo w Polsce, jeżeli dotyczy pośredników biorących udział w danym procederze. Natomiast osoby, które oddają lub adoptują dziecko, a zarazem kierują się jego interesem i dokonują adopcji przed sądem, nie podlegają odpowiedzialności karnej (również wtedy, gdy w grę wchodzi korzyść majątkowa).

¹⁸Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494).

¹⁹Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C z 2007 r., 303/01).

²⁰M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, op. cit.

²¹Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494).

²²M. Pomarańska-Bielecka, M. Wiśniewski, op. cit.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Fundacja Dzieci Niczyje, *Problem handlu ludźmi w Polsce i na świecie. Broszura informacyjna*, Warszawa 2011.
- Janoszka K., *Dzieci jako ofiary handlu ludźmi*, Szczytno 2013.
- Zielińska E., *Prawo karne*, [w:] A. Siemaszko (red.), *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, 2011, Lex.

Akty prawne

- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C z 2007 r., 303/01).
- Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., Nr 120, poz. 526).
- Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494).
- Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r., Nr 18, poz. 160).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm.).

Orzecznictwo

- Orzeczenie SA w Krakowie z 11 stycznia 1995 r., sygn. II Akz 480/94.

Źródła internetowe

- <https://wydarzenia.interia.pl/news-handel-dziecmi-w-polsce-jaka-jest-cena-rodzicielstwa,nId,5233633>.
- Liżyńska K., Płońska A., *Analiza obowiązujących w polskim prawie karnym unormowań dotyczących procedury handlu dziećmi*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2013, nr 3, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/rpeis/article/view/15707/15497>.
- Liżyńska K., Płońska A., *Kilka refleksji nad definicją handlu ludźmi*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, t. LXXXV, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/117584/PDF/11_Lizynska_K_Plonska_A_Kilka_refleksji_nad_definicja_handlu_ludzmi.pdf.

- Liżyńska K., Płońska A., *Uwagi o sposobie ustawowego ujęcia przestępstwa zajmowania się organizowaniem adopcji wbrew przepisom ustawy (art. 211a Kodeksu karnego)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, R. LXXIII, z. 3, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/2776/1/15.%20KATARZYNA%20LI%20c5%bbY%20c5%83SKA,%20ANNA%20P%20c5%81O%20c5%83SKA%20RPEiS%203-2011.pdf>.
- Pomarańska-Bielecka M., Wiśniewski M., *Analiza przepisów prawa definiujących i penalizujących handel dziećmi*, „Dziecko Krzywdzone” 2010, nr 4(33), <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/view/411>.

The scale of the problem of child trafficking in Poland based on statistical data

Summary

The crime of child trafficking is a crime committed on an increasing scale in most countries around the world. Poverty, domestic violence, addictions, lack of interest are just some of the factors determining this crime. Perpetrators through their actions aim to exploit the victim in prostitution, pornography, begging, forced labor, among others. The purpose of this article is to show the scale of the phenomenon of child trafficking in Poland. The author used statistics that fully illustrate the size of this practice. In addition, the study was enriched by an analysis of illegal adoption against the background of child trafficking. The inclusion of the item in this article is not accidental. It is caused by the deepening problem of commercial adoption in Poland. The problem in question is increasingly publicized by the media, which prompts us to think about the phenomenon. In view of the above, the study poses the following question: is commercial adoption a violation of the law in Poland? The basic conclusions arising from the analysis of statistical data are that child trafficking in the territory of Poland is a phenomenon committed on a small scale. As for commercial adoption, on the other hand, it is considered to be a violation of the law only if it involves intermediation in the procedure in question.

Keywords: child, child trafficking, human trafficking, illegal adoption